

Népszerűsítő jellegű kiadványról lévén szó, csak sajnálni lehet, hogy a könyvnek nincs jegyzetanyaga. Jóllehet a szerző általában közismert munkákból idéz, mégis, a kevésbé tájékozott olvasó számára érdemes lett volna néhány oldalnyi jegyzetet csatolni a kötethez. Néhány kisebb tévedést is találhatunk az életrajzokban. Tóth Lőrinc nem volt tagja az Országos Honvédelmi Bizottmánynak. Az 1849-es komáromi kormánybiztos neve nem Újházy Miklós, hanem Újházy László.

A könyvet jól összeválogatott illusztrációs anyag teszi még színesebbé.

Összegezőként elmondható: az életrajzok — a terjedelmi kereteken belül — a lehetséges teljességre törve foglalják össze az egyes szemlélyiségek életútját és munkásságát, vagy, ha ez nem lehetséges, mint Jókai és Móricz esetében, komáromi kapcsolataikat Szenássy Zoltán könyvét a magyar irodalom- és művelődéstörténet iránt érdeklődő olvasó nyugodtan veheti kezébe. E mű érdemes rá.

Hermann Róbert

HERBERT STEINER

FORRADALOM AUSZTRIÁBAN — MARX BÉCSBEN

A negyvennyolcas bécsi munkásmozgalom a forradalom és a restauráció között

(Gondolat Kiadó, Budapest, 1985. 205 o.)

A magyar hadtörténetírásban egy mindeddig fájdalmasan hiányolt területen jelent meg a szélesebb olvasóközönségnek szánt, tudományos alapú kutatásokra épített, monografikus feldolgozás. Az osztályharc fegyveres megvívásának mezejére kalauzolja el magyar olvasóit *Herbert Steiner*, a neves osztrák kommunista történész, mégpedig a bécsi proletariátusnak az osztrák polgári forradalom idején vívott harcát eleve-níti meg meggyőző erővel.

Olyannyira járattan területre vezet el olvasóit a szerző, hogy a magyar kiadást gondozó Gondolat Kiadó szükségesnek vélte közölni *Spira György* bevezető tanulmányát „A magyar negyvennyolc bécsi támogatói — közéletben” címmel. Emellett az eredetileg 1978-ban a bécsi Europaverlag-nál megjelent műnek keretet adó két tanulmány magyar nyelvű közlése is indokolt maradt. *Wolfgang Hausler* „A feltételek” címmel az osztrák 1848-hoz vezető utat villantotta fel, „A szeptemberi válságtól októberig” címmel pedig az osztrák 1848 elbukására tekintett ki.

E keretben érvényesül igazán Herbert Steiner úttörő vállalkozása, aki azt vizsgálja, hogy az ideológiai, politikai és szervezeti célkitűzéseit a polgári forradalom teremtette lehetőségek között megvalósítani igyekvő, ám az e forradalom vezető erőivel szükségszerűen szembekeverülő és vereséget szenvedő bécsi proletariátus egyáltalán milyen történelmi szerepet játszhatott 1848-ban.

A mű címe valóságosan és átvitt értelemben is értendő. A huszonegy apró fejezetre tagolt elemzés középpontjában egyrészt Karl Marx tényleges bécsi tartózkodása, másrészt azonban a Karl Marx által megfogalmazott tudományos

kommunista nézeteknek a korai bécsi munkásmozgalomban való érvényesülése áll.

A szerző világosan bemutatja, hogy a külföldi eszméktől elzárt bécsi proletariátus a polgári forradalom kirobbanásakor kezdetben primitív antikapitalista tiltakozásként géprombolással, az állami hivatalok feldúlásával csatlakozott. Később is elsődlegesen a demokrácia, a szocializmus eszméi irányították a szerveződő bécsi munkásmozgalmat, ezzel pedig óhatatlanul újra szembekeverült, nemcsak politikai területen, hanem fegyveres harcban is és nemcsak a hatalmi pozíciókat vesztett ancien régime képviselőivel, hanem immár a hatalomból való részesedésükkel megelégedő polgári liberálisokkal is.

Herbert Steiner visszatérően elemzi a Közbiztonsági Választmány munkáspolitikáját, amely kezdetben engedett a munkások követeléseinek és harci sikereinek, később azonban a bércsökkentésekkel kiprovokálta a munkások utcai megmozdulásait, a fegyveres erő kivételével pedig, sorozatos és egyre erősödő megmozdulásokon át, eljuttatta Bécsre 1848. augusztus 23. véres eseményeihez. Ma még egyáltalán nem közismert módon a jogaiért aznap ismét békés tüntetést szervező mintegy ezer munkásra rátámadt a Közbiztonsági Őrség és a Nemzetőrség. A közben háromezer főre szaporodott munkástömeg a kezdetben csupán jelképesen kézben tartott munkaeszközökkel védekezett, amíg lehetett, a túlerő ellen. A szerző megrendítő, részletes beszámólót állított össze a korabeli források teljes körű bevonásával az egyenlőtlen és kétségbeesett, kimenetelét tekintve nem kétséges összecsapásról. A végrehajtó hatalom fegyveres erőinek szuronyrohama és célzott lövései, sőt ágyútüze valóságos

vérfürdőt eredményezett; a proletariátus 8 halottat és 67 sebesültet, továbbá 154 elfogottat és később fogságra vetettet hátrahagyva, fejlesztetten menekülni kényszerült.

Azt is hangsúlyozza tematikus elemzésében Herbert Steiner, hogy a proletariátus nyílt vereségének volt következménye a Közbiztonsági Választmány feloszlata, a polgári radikalizmus megállítására törekvő kormány-
nak ehhez csakis a szemben álló tábornak az e vereséggel való megosztása után lett elegendő ereje.

További központi elemzést jelent Karl Marx és a bécsi demokraták, szocialisták kapcsolatrendszerének feltárása. Herbert Steiner bemutatja, hogy a Neue Rheinische Zeitung-nak voltak bécsi előfizetői, sőt Eduard von Müller-Tellingering személyében állandó levelezője is. Ilyen körülmények között természetes volt, hogy a bécsi helyzet személyes tanulmányozására 1848. augusztus 27-én a helyszínre érkezett Karl Marx. Szeptember 7-ig maradt Bécsben, a forradalmi mozgalom vezetőinél tájékozódott a helyi viszonyokról, a politikai helyzetről, és három előadásban fejtette ki aktuális nézeteit. A Demokratikus Egylet augusztus 28-i ülésén központi jelentőséget a proletariátus és a burzsoázia közti harcnak tulajdonított és a kormány elleni roham szükségességét hangsúlyozta. Augusztus 30-án az Első Bécsi Munkásképző Egyletben a szervezett munkás-

mozgalomnak, mint az éppen folyó forradalom legfontosabb erejének a jelentőségét emelte ki, miközben az osztályharc folytonos erősödésére utalt. Szeptember 2-án újra az Első Bécsi Munkásképző Egylet rendezésében kapott lehetőséget előadás tartására. Ebben központi helyre a tőke és a bérmunka alapvető érdek-
különbségének, a kettő közötti szakadék állandó szélesedésének a gondolatát állítja.

A szerző érzékeltesen mutatja be, miként hatottak Bécsben Karl Marx közvetlenül előadott nézetei, ugyanakkor hogyan erősítette meg az augusztus 23-i proletáráldozatok szeptember 3-i tetetése alkalmából szervezett hatásos gyásztüntetés és számos más esemény során szerzett tapasztalat Karl Marx-ban azt a nézetet, miszerint az európai méretű forradalom központja az elkövetkezőkben éppen Bécs lesz.

Ha a későbbi események nem is igazolták Marx optimizmusát, ha a következő hetekben a restauráció erőinek sikerült is meggyengíteniük a forradalmi mozgalmat és véresen leszámolniuk a proletariátussal, döntőnek mégis a bizonyult, hangsúlyozza befejezésül Herbert Steiner, hogy a bécsi munkásság az 1848-as polgári forradalomban értékes harci tapasztalatokat szerzett és a jövőben megvívandó osztályharchoz közvetlenül Marxtól kapott maradandó útmutatást.

Zachar József

WĘGRZY W TWIERDZY PRZEMYSKIEJ W LATACH 1914—1915

(Węgierski Instytut Kultury, Warszawa; Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej, Przemyśl. Warszawa—Przemyśl, 1985. 166 o.)

Hadtörténelmi szempontból is figyelemre méltó az a lengyel nyelvű kötet, amelyet *Magyarok a przemysli erődítményben 1914—1915* címmel a Gyóni Géza születésének 100. évfordulója alkalmából 1984. november 20-án és 21-én Przemyślben és Jarosławban tartott megemlékezésekhez kapcsolódva jelentetett meg a két fő rendező szerv: a varsói Magyar Kulturális Intézet és a Przemyśl-földi Nemzeti Múzeum. A przemysli erődítmény magyar katonaköltőjének emlékére rendezett lengyel irodalmi-zenei estek házigazdája volt egyébként még a két város szerint illetékes Vajdasági Hivatal Kulturális és Tudományos Osztálya és a Jaroslawi Múzeum is. Az 1984-es lengyelországi centennáriumi Gyóni-rendezvényeket a kötetet szerkesztő *Lagzi István* idézi fel. Tartalmazza a kötet a legnagyobb sikert aratott Gyóni-verseket is, amelyeket ugyancsak Lagzi István válogatott, és Szczezan Woronowicz, Anna Bialer-Górecka és Jerzy Zagórski fordított lengyelre.

A Gyóni-centennárium nyitányaként *Antoni*

Kunysz, a Przemyśl-földi Nemzeti Múzeum igazgatója tartott előadást „Przemyśl az első világháború idején” címmel. A kötet is ennek az előadásnak a közreadásával indul. Az előadó felidézte, hogy az 1772-ben a Habsburg-birodalomhoz csatolt lengyel várost miként építették ki egyetlen hatalmas erődítménnyé, amelyben az első világháború kitérősekor 128 000 harcost és 15 000 lovat lehetett elhelyezni a teljes szükséges hadfelszereléssel. Röviden szólt ezután a közel 300 000 főnyi orosz haderő 1914. szeptember 23-tól 1915. március 22-ig folytatott ostromáról, az erődrendszer osztrák-magyar részről való feladásáról, az orosz berendezkedésről, végül a visszafoglalásról.

Az 1884—1917 között élt, Przemyśl védő-
hez tartozott, majd orosz fogságba esett és ott elhunyt, nevét nem utásként, hanem az erődítményben, majd a hadifogolytáborban alkotó katonaköltőként az utókorra örökítő Gyóni Gézáról „A przemysli erődítmény halhatatlan költője” címmel *Lagzi István* kandidátus, a varsói Magyar Kulturális Intézet igazgatója em-